

Autisme og Seksualitet

*v/ seksual- og pædagogisk vejleder
Master i Sexologi
Thue Sommer, Langagerskolen, Århus*

LANGAGER
EDUCATION

Autisme Spektrum Forstyrrelser (ASF)

- Autisme er en gennemgribende udviklingsforstyrrelse
- ICD 10 (WHO, europæisk)
- DSM IV (Amerikansk)
- Nye diagnosesystemer
- DSM 5 (2013)
- ICD 11 (2018?)

LANGAGER
EDUCATION

ICD-10

F84= Gennemgribende udviklingsforstyrrelser

- F84.0 **Infantil autisme**
- F84.1 **Atypisk autisme**
- F84.5 **Aspergers syndrom**
- F84.8 Gennemgribende udviklingsforstyrrelser, anden (GUA)
- F84.9 Gennemgribende udviklingsforstyrrelser, uspecificeret

LANGAGER
EDUCATION

Det nye diagnosesystem

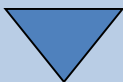
- Diagnoserne samles i en fælles betegnelse: Autisme. Dvs. at fx Aspergers syndrom udgår som selvstændig diagnose. Autisme defineres nu som en autisme spektrum tilstand (AST) eller autisme spektrum forstyrrelse (ASF) i mild, moderat eller svær grad som kan ændre sig over tid.
- Det sociale og det kommunikative område slås sammen, da forskning peger på at disse to områder i forvejen ofte slås sammen
- Kriteriet om sprogforsinkelse udgår, da det er noget der påvirker tilstanden og kan diagnosticeres separat.

LANGAGER
EDUCATION

ASF

1. Definition: vanskeligheder indenfor tre områder

- Social interaktion
- Kommunikation
- Forestillingsevne – Adfærd – Snævre interesser

2. Tænker og lærer anderledes

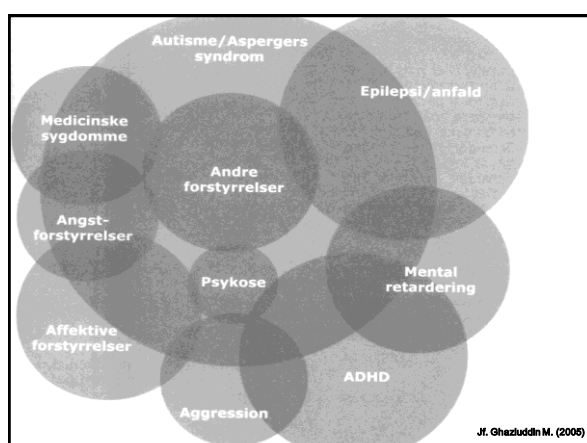
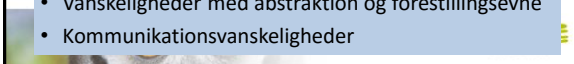
- Mål: at identificere på et præcist og detaljeret niveau enhver *persons unikke læringsstil*.

LANGAGER
EDUCATION

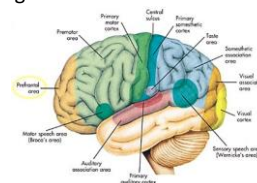
Det er mennesker, der i forskellig grad kan have:

- Vanskeligheder med at skabe overblik og se sammenhænge/helheder, organisere og planlægge
- Vanskeligheder med styring og regulering af opmærksomhed samt følelsesmæssige reaktioner
- Vanskeligt ved at skifte fokus eller ændre strategi
- Vanskeligheder med impulsivitet
- Manglende indre motivation
- Vanskeligheder med arbejdshukommelsen
- Sans-/stressoverfølsomhed
- Vanskeligheder med abstraktion og forestillingsevne
- Kommunikationsvanskeligheder

Eksekutive funktioner – nogle grundelementer

- Selvkontrol, impulshæmning
- Måltrettet adfærd
- Opmærksomhedsstyring
- Kognitiv fleksibilitet
- Tidsfornemmelse

Forenklet kan siges, at de eksekutive funktioner styrer og regulerer vores adfærd under hensyntagen til såvel indre som ydre behov.

LANGAGER
EDUCATION

Den kognitive grundmodel

- Det er en persons opfattelse af en situation som bestemmer hvordan personen reagerer – følelsesmæssigt og handlemæssigt – ikke situationen i sig selv

LANGAGER
EDUCATION

Autisme og Seksualitet

LANGAGER
EDUCATION

Hvordan kan vi støtte?

- Vær klædt på til at løse opgaven
- Hav viden om den seksuelle og kognitive udvikling samt behov
 - hos normalt udviklede børn/unge/voksne
 - hos børn/unge/voksne med særlige behov, herunder børn/unge/voksne med ASF

LANGAGER
EDUCATION

Den seksuelle udvikling

- Spædbarn
- Småbarn
- Skolebarn
- Pubertet
- Voksen

LANGAGER
EDUCATION

Anderledes forudsætninger = udfordringer for den enkelte

- Sensoriske vanskeligheder/forskelligheder
- Vanskeligheder med at forstå og kommunikere om kropsændringer, om følelser samt at formidle egne behov
- Vurderings- og planlægningsvanskeligheder
- Vanskeligheder med at forholde sig til det uforudsigelige og ikke planlagte

LANGAGER
EDUCATION

Sanseforskellighed

- Alle oplever verden gennem sanserne.

- Mange mennesker med ASF/ADHD oplever og bearbejder anderledes med deres sanser end mennesker, der ikke har ASF/ADHD

LANGAGER
EDUCATION

- Seksuelle præferencer kan opstå af særlige snævre interesser og behov for repetitive adfærdsmønstre

Anderledes forudsætninger = udfordringer for den enkelte

- Generaliseringsvanskeligheder
- Svært ved at forstå hvad andre siger (ironi og sproglige tvetydigheder samt at uddrage mening)
- Svært ved at aflæse kropssprog
- Empativanskeligheder
- *Medicin*

LANGAGER
EDUCATION

Typiske problemer hos unge med ADHD

- Compliance (=tager de medicinen, overholdes behandlingen?)
 - De ønsker at stoppe behandlingen, springer doser over, udebliver fra ambulant medicinkontrol
- Brug af rusmidler
 - Begynder at ryge, udvikler problemer med misbrug
- Konflikter
 - Får tiltagende problemer med oppositionel adfærd, hyppige konflikter med forældre og andre voksne
- Pubertet = rivende udvikling
 - Andre unge udvikler sig måske pludselig hurtigere

Kilde: Søren Dalsgaard

LANGAGER
EDUCATION

ADHD og seksuelle risici

- Ikke flere tilfælde af seksuelle forstyrrelser
- Seksuel aktiv tidligere (15 år vs 16 år)
- Flere seksualpartnere (13.6 vs 5.4)
- Kortere tid med hver partner
- Mere uforpligtende sex (37% vs 19%)
- Mindre tilbøjelig til at bruge prævention
- Flere teenagegraviditeter (24-38% vs 4-5%)
- I alderen 27 år har 51% børn vs 13% for kontrolgruppen
- Højere risiko for seks sygdomme (17% vs 4%)
- Generelt mere risikobetonet seksuel adfærd

Kilde: Russel Barkley

LANGAGER
EDUCATION

ASF og seksuelle udfordringer

Litteraturstudie af Thue Sommer, 2014

- Har interesse i at indgå i intimt forhold
- Urealistisk partnerønske
- Upassende seksuel adfærd i interaktion med andre – 5 års forsinkelse
- Mere angst og bekymring hos den unge med ASF under puberteten end hos typiske unge
- Onaniteknik kommer ikke altid af sig selv
- Brug af genstande ved onani
- Seksuel orientering, fantasier og kønsidentitet

Sommer 2014; Hellenmans et al. 2007; Stokes et al. 2007; Henault 2006

LANGAGER
EDUCATION

Seksuel profil af voksne med AS+HFA

Forskning ved Isabelle Hénault, Tony Attwood, Center for Autism, The Redpath Center

- 131 voksne, 88 M+43K, 18-68 år, 126 med AS og 5 med HFA, 6 nationaliteter, 60 singler og 71 i forhold.
- En stor del er utilfredse med body image + har lavt selvværd
- Fleksible omkring seksuel orientering, køn og seksuelle fantasier
- Ingen kulturel forskel i fht. lande eller køn

LANGAGER
EDUCATION

De anderledes forudsætninger kan medføre:

- Seksuelle frustrationer
- Grænseoverskridende/upassende adfærd
- Overgreb

Derfor har disse børn, unge og voksne brug for særlig støtte i udvikling af deres seksualitet

Mistanke om overgreb

- Har barnet/den unge et tydeligt ja/nej?
- Kan barnet/den unge aflæse og bruge kropssprog?
- Hvilke begreber mestrer barnet/den unge?
- Forbinder barnet/den unge det samme med et ord/symbol som vi gør?
- Har barnet/den unge de nødvendige begreber til at skelne mellem og beskrive forskellen på omsorg og overgreb?

Mistanke om overgreb

- Hvor realistisk er barnet/den unge normalt?
- Har barnet/den unge en tendens til at fortælle historier?
- Kan barnet/den unge skelne mellem fantasi og virkelighed?
- Hvor god er barnets/den unges hukommelse normalt?
- Kan barnet/den unge generelt mærke hvornår egen grænse overskrides?

Unge og seksualitet

- Der er ikke nødvendigvis sammenhæng mellem at have viden om seksualitet og at have interesse i seksualitet
- Ungdomstiden er en periode præget af nysgerrighed og udforskning; denne udviklingsperiode er helt naturlig
- Uvidenhed skaber frygt. Informationer gør det muligt at udvikle egne meninger og holdninger, som gør den unge bedre i stand til at reagere i forskellige situationer

Unge og seksualitet

- En adfærd bliver i mindre grad overdreven, hvis den anerkendes, accepteres og gøres hensigtsmæssig i en given sammenhæng, snarere end at forbyde den
- Behov og seksuelle lyster kan ikke undertrykkes; de må kanaliseres ud i hensigtsmæssige udtryksformer

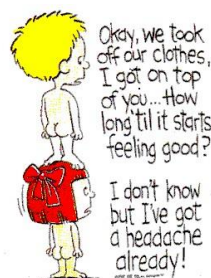
Isabelle Hénault

LANGAGER
EDUCATION

Seksualvejledning

Hvordan?

LANGAGER
EDUCATION

Fokusområder i den seksuelle forebyggelse

- Viden og færdigheder
- Krop, "normalitet", prævention, graviditet, SOI, risikosituationer
- Holdninger og normer
- Mangfoldighed, forskellighed, frisind, tolerance, kultur
- Styrke, selvstændighed, handlekompetence
- Integritet, identitet, at sige JA og NEJ
- "Færdighedsregler"
- Etik, grænser, respekt, frihed under ansvar

LANGAGER
EDUCATION

Hvordan afdækkes den enkeltes behov?

- Seksualitet = Et tema på lige fod med andre temaer af relevans for den enkeltes trivsel
- Individuel vurdering af behov
- Hvad har den enkelte brug for? – hvad vil den enkelte gerne opnå? → Signaler
- Hvad ved og kan den enkelte allerede i forhold til seksualitet? → Indsamling af informationer, uformel/struktureret samtale; undervisning

LANGAGER
EDUCATION

Pædagogiske overvejelser

- Hvem skal deltage? (individuel, gruppe, klasse)
- Hvilke aftaler og regler skal laves med den enkelte?
- Hvad er den enkeltes kognitive forudsætninger, livssituation og behov? – er der særlige eller akutte problemstillinger?
- Hvor meget ved (og kan) den enkelte i forvejen?
- Hvor hurtigt skal man gå frem?
- Hvad har de brug for at vide? og hvad har de ikke brug for at vide?
- Hvor skal man lægge vægten i undervisn./vejledningen?
- Afklare egne personlige grænser, normer & værdier
- Skal forældrene kontaktes inden et forløb startes?(skole, klub)

LANGAGER
EDUCATION

Didaktikkens ni HV-spørgsmål:

- *Hvad skal jeg lave? (indhold)*
- *Hvorfor skal jeg lave det? (mening)*
- *Hvordan skal jeg lave det? (metode)*
- *Hvor skal jeg lave det? (placering)*
- *Hvornår skal jeg lave det? (tidspunkt)*
- *Hvor længe skal jeg lave det? (tidshorisont)*
- *Hvem skal jeg lave det med?(personer)*
- *Hvor meget skal jeg lave?(mængde)*
- *Hvad skal jeg så? (næste)*

LANGAGER
EDUCATION

Visualisering

Understøtter:

- Manglende impulshæmning
- Problemer med de eksekutive funktioner
- Mangelfuld arbejdshukommelse
- Problemer med at fastholde intentioner og erfaringer fra efterfølgende feedback

Det er svært at holde på noget,
man ikke har i hænderne!

LANGAGER
EDUCATION

Hvad har den enkelte brug for at lære omkring seksualitet?

- ☐ Personlig hygiejne
- ☐ Vælge
- ☐ Passende adfærd f.eks. hvordan man kontakter andre
- ☐ Forstå forskellen på offentligt og privat
- ☐ Lære at "sige fra"
- ☐ Advise uønskede tilnærmelser
- ☐ Genkende og benævne følelser
- ☐ Benævne kropsdelen
- ☐ Kende egen kropsbevidsthed
- ☐ Forskelle mellem mandekrop og kvindekrop
- ☐ Lære om og håndtere menses og bind
- ☐ Lære om våde drømme
- ☐ Lære om onanil/masturbation
- ☐ Hvordan kroppen fungerer (seksuelt)
- ☐ Lære om parforhold
- ☐ Seksuel aktivitet & samleje
- ☐ Prævention
- ☐ Seksuelle overførte sygdomme
- ☐ Tackle fordomme

LANGAGER
EDUCATION

Afdækningsskema
Eksempel: Afdækning af en udviklingshæmmet kvindes viden om og erfaring med seksualitet

Dialog med borgeren om nedenstående spørgsmål kan bidrage til overblik over borgers viden og erfaring i relation til seksualitet. Listen er ikke udtømmende. De enkelte spørgsmåls relevans skal vurderes i forhold til den enkelte borger, ligesom det kan være relevant at tilføje andre.

Skemaet udfyldes af fagpersonen på baggrund af dialog med borgeren.

Kroppen

1. Ved borgeren, hvad kroppen består af (hjerter, lunger, kønsorganer etc.)?
2. Ved borgeren, hvordan kroppen udvikler sig med alderen?
3. Hvordan er borgers kropsskønhed?
4. Kender borgeren sine erogene zoner?
5. Ved borgeren, hvad menstruation er?
6. Ved borgeren, hvad graviditet er?

Følelser

7. Kan borgeren kende forskel på venner og kæresten?
8. Ved borgeren, hvad forelskelse er?
9. Ved borgeren, hvad jalousi er?
10. Ved borgeren, hvad kærestesorg er?

Etik

11. Ved borgeren, hvordan man kan tilfredsstille sig selv?
12. Ved borgeren, hvad et samleje er?
13. Ved borgeren, hvad prævention er? Kender borgeren forskellige præventionsformer?
14. Kender borgeren seksuelle hjælpemidler?

Kompetencer og støttebehov

15. Hvordan er borgers selvbillighed?
16. Kan borgeren give udtryk for sine følelser?
17. Kan borgeren give udtryk for evt. behov for hjælp?
18. Kan borgeren sætte grænser for, hvad andre kan/må gøre med/mod hende?

Beskrivelser og kommentarer til de enkelte spørgsmål/emner:

Hvordan har borgeren været involveret i besvarelsen af skemaet?

Vurderer du, at borgeren har et udekket seksuelt behov? Hvis ja, hvad er det så vigtigt for borgeren lige nu at få hjælp og støtte til?

Hvordan skal der arbejdes konkret med de aktuelle behov?

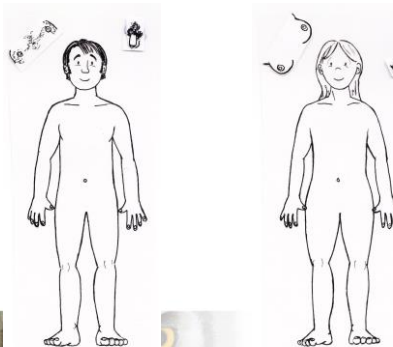
Kilde: Seksualitet på dagsordenen, Socialstyrelsen 2012

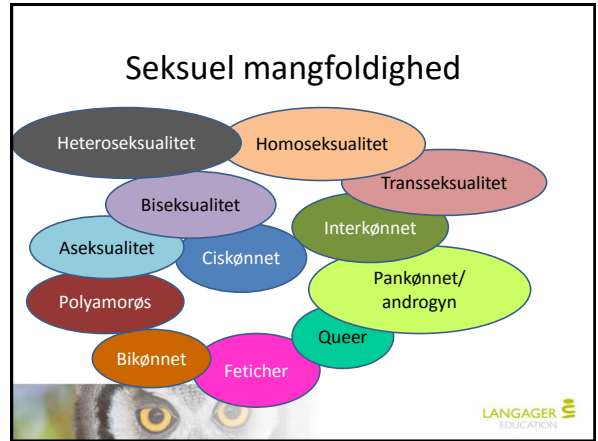
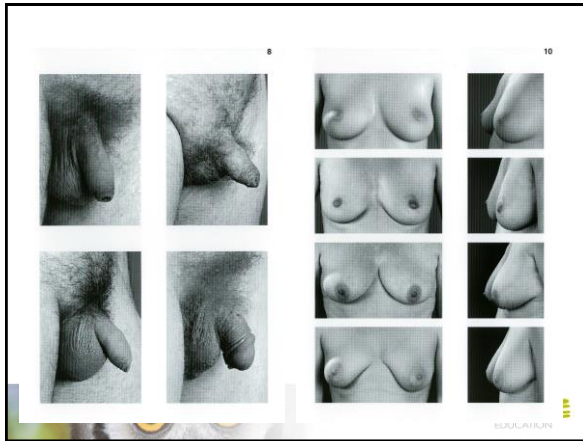
ANGAGER EDUCATION

Hvordan afdækkes den enkeltes behov?

- Hvad har den enkelte behov for at lære for at kunne nå sit mål?
 - Forudsætninger, kognitiv niveau, livssituation
 - Kropsfølelse, sensorisk niveau

Det faktuelle

Seksuelle fantasier og tændingsmønstre

LANGAGER
EDUCATION

Fantasi og virkelighed (almindeligt)			
Fantasier om sex er almindeligt hos ALLE mennesker. Når man er teenager er det meget normalt at man har mange sex fantasier. Det er fordi man er ved at lære sin egen seksualitet at kende.			
Sex i fantasien	Sex i virkeligheden		
Drengen/manden bestemmer	Drengen/manden bestemmer hvordan man skal dyrke sex. Piger/kvinder gør alt hvad drengen/manden vil have.	Fetichisme	At blive seksuelt tiltrukket til et objekt (sko, gummi, trusser eller andet)
Drengen/manden bestemmer	Drengen/manden bestemmer at piger/kvinder skal kysse eller have sex med andre drenge/mænd.	Void - magt	At lungehage fat i en pige/kvinde og (måske) binde hendes og have sex med hende mens hun er bundet/fanger.
Gruppensex	Sex med mange på én gang = En kvinde har sex med mange mænd eller én mand har sex med mange kvinder.	SM	Sadomasochisme. At dyrke sex hvor den ene partner dominerer (binder partneren og/eller psiker/kilder let) og den anden underkaster sig (bliver bundet og/eller psiker/bidder let).
Analsex	Samleje hvor penis stikkes op i endetarmen.	Swinger	Et medlem af en swingerklub = En klub hvor man som single, kæresteepar eller ægtepar kan have sex med andre partnere.
Dyresex	Samleje med dyr.		

LANGAGER
EDUCATION

Der er porno og så er der virkeligheden

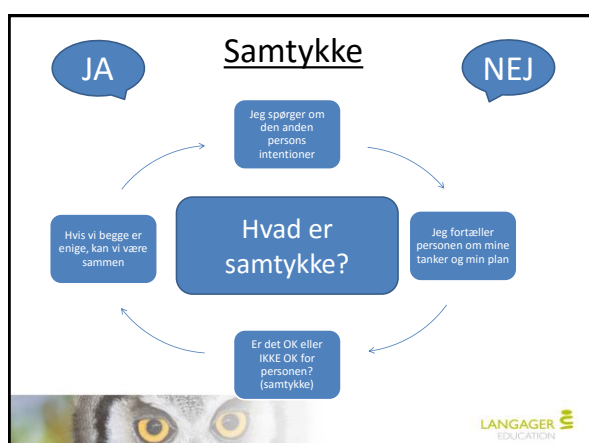
Når man er teenager er porno meget nyt og fræk og derfor spændende.
Sex i porno og sex i virkeligheden er ikke det samme.

	Porno	Virkelighed
Stønnen	Høj stønnen fra start til slut. Det gør seeren lidelig.	I virkeligheden er det meget forskelligt om kvinder stønner og hvor meget de stønner
Bryster	Kæmpe bryster. Kæmpe bryster i porntilfilen er ofte kunstige.	Virkeligheden er kvinders bryster meget forskellige. De er store, små, skæve, runde, struttende, hængende og så videre.
Mænd og kvinder	Kvinder gør alt, hvad manden vil have. Porno viser ikke hvordan de fleste mennesker har det.	I virkeligheden foretrækker mange kvinder at bestemme lige meget, at skiftes til at bestemme eller at der slet ikke er nogen af dem der bestemmer.
Sex med mange på én gang	En kvinde har sex med mange mænd eller én mand har sex med mange kvinder. Porno viser nogle menneskers sexfantasier.	Mange byder sig slet ikke om sex med flere personer. Nogle fantaserer bare om det.
Pikke	Kæmpe pikke. Mandlige pornoskuespillere udvælges ofte efter størrelsen af deres pik.	Mænd med ekstremt store pikke hører absolut til mindretallet.
Udlæssning	Stor sprødtale udlæssning hos manden. I porno er det ofte et flimsk, hvor man bruger flimels og vand (tjener sperm)	Ved en normal udlæssning (sædaffgang) kommer der ca. 1 tsk. sæd = 2-5 ml.

Seksuelle fantasier og tændingsmønstre

The collage consists of nine distinct images arranged in a grid-like fashion. The top row features a person with long blonde hair, a man in a white shirt, and a man in a white shirt. The middle row shows a man in a suit, a man in a white shirt, and a man in a white shirt. The bottom row includes a man in a white shirt, a man in a white shirt, and a man in a white shirt.

Tegn på at føle
sig godt tilpas =
POSITIVE tegn

Tegn +

Tæt på den anden

Jeg smiler

Jeg vil kramme

Jeg vil røre

Jeg siger
søde/pæne ting

Jeg vil kysse

?

Tegn på ikke at
føle sig godt tilpas
= NEGATIVE tegn

Tegn -

Skubbe den anden

Jeg græder

Jeg stivner

Jeg vil slippe væk

Jeg siger
advarselsord*

Jeg er usikker

Jeg nægter

Advarselsord

Stop!

Jeg er ikke
klar!

Nej!

Jeg har
skiftet
mening!

Jeg føler mig
ikke godt
tilpas!

Det går for
hurtigt!

Ikke nu!

Vent!

Spørgsmål

• thso@aarhus.dk

LANGAGER
EDUCATION

LANGAGER
EDUCATION